

Pr Liisa-Ly Pakosta
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 01.07.2024 nr 8-3/5169-1

Meie 23.08.2024 nr 6-3/24-269

**Arvamus tsiviilkohtumenetluse
seadustiku ja kohtute seaduse muutmise
seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsusele**

Lugupeetud justiits- ja digiminister

Täna võimaluse eest avaldada arvamust tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsusele (edaspidi VTK).

VTK-ga tutvumise järgselt laekus kohtu esimehele arvamusi Harju Maakohtu kontunikelt ja kohtujuristidelt. Arvamustes toodud tähelepanekud on alljärgnevad.

VTK-s välja toodud ettepanekud on üldiselt asjakohased ja vajalikud töökoormuse optimeerimiseks ning kohtute efektiivsemaks ressursikasutuseks.

1. Hagi tagamise avalduse läbivaatamine

On põhjendatud muuta tsiviilkohtumenetluse seadustikus hagi tagamise avalduse läbivaatamise ühepäevast tähtaega, et avaldusi saaks lahendada kiirustamata ning mõistliku aja jooksul.

Eesti õiguses ette nähtud ühepäevane hagi tagamise otsustamise tähtaeg on Euroopas tavapäratult lühike. Seaduse muudatuse põhjendamisel tuleks kasuks rahvusvahelise võrdluse lisamine.

Digitaalne kohtumenetlus võimaldab avaldusi ja taotluseid esitada kohtule ööpäevaringselt ning tavapäraselt esitatakse hagi tagamise avaldusi kas tööpäeva lõpus või pärast tööpäeva. Lisaks sellele võimaldab pikem tähtaeg analüüsida esitatud hagi tagamise avaldust (aga ka hagiavaldust) põhjalikult ja teha põhjendatud otsustus hagi tagamise meetme kohaldamise vajalikkuse osas. Kohtunikud ei poolda üldiselt seadusesse konkreetsete tähtaegade sisse kirjutamist. Tähtaja määramine seaduses annab küll edasi seadusandja soovi mõnda menetlust prioriseerida, kuid sel puudub laiem menetlusõiguslik tagajärg st kohtu toiming ei muutu tühiseks, kui tähtaega ei järgita. Tuleb ka meeles pidada, et õigussuhte esialgsel reguleerimisel tuleks reeglina ära kuulata ka kõik teised menetlusosalised, seega ei pruugi ka kolmepäevane tähtaeg olla piisav. Igall juhul on pikema tähtaja määramine soovitatav.

Kaaluda võiks ka hagi tagamise rahuldamata jätmise määruse tegemise võimaldamist resolutsioonlahendina, sest tegemist on määrusega, mida kaevata ei saa. Hagi tagamine, kui isikute põhiõiguste riive, tuleb lahendada põhjendatud määrusega.

2. Kohtunikuabi ja vanemkohtujuristi pädevuse laiendamine

Esitatud seisukohad on erinevad. Kohtujurist Triin Maksing pooldab vanemkohtujuristi ja kohtunikuabi pädevuse laiendamist, kuna vanemkohtujurist on edukalt sooritanud kohtunikueksami ning seetõttu kogemuste omandamiseks valmis võtma suuremat vastutust ja lisaülesandeid.

Hetkel kehtiva TsMS-i alusel võivad kohtujuristid ja kohtunikuabid lahendada menetlusabi taotlusi (TsMS § 187 lg 4) ning riigi õigusabi taotlusi (RÕS § 15 lg 2). Eelnõu koostamisel võiks kaaluda, kas anda (vanem)kohtujuristidele ja kohtunikuabidele õigus riigi õigusabi tasu suuruse ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatuse kindlaksmääramiseks. Mõtestada tuleks, kas tegemist on õigusemõistmisega PS § 146 esimese lause mõttes (menetluskulude kindlaksmääramise menetluse osas vt Riigikohtu 04.02.2014. a otsus tsiviilasjas nr 3-4-1-29-13).

VTK-s on välja pakutud hagi tagamisega seotud küsimuste lahendamine TsMS §-i 378 lg 1 p 1, 2, 4 ja 5 kohaselt (hagi tagamise avalduse alusel meetme rakendamine, asendamine, muutmine või tühistamine). VTK-st ei selgu, miks on TsMS § 378 lg-s 1 märgitud abinõude kohaldamine piiratud vaid punktidega 1, 2, 4 ja 5 – mis viis sellise kaalutluseni. Näiteks taotletakse hagi tagamise avaldustes üsna tihti mitmeid alternatiivseid abinõusid, mistõttu piirab see oluliselt võimalike lahendatavate avalduste arvu. Ühtlasi ei selgu, kas hagi tagamise meetmete rakendamine tähendab hagi tagamise avalduse rahuldamist, st konkreetne välja pakutud säte peaks olema selgelt sõnastatud.

Kohtunik Kai Härmand leiab, et hagi tagamine ja hagi tagamise meetme asendamine või muutmine on samuti isikute põhiõiguseid oluliselt piirav ning selliseid otsustusi saab teha vaid kohtunik. Hagi tagamise tühistamise õigust võib piiratud ulatuses delegeerida kohtujuristile või kohtunikuabile, näiteks olukorras, kus kohtumenetlus on lõppenud ja mingil põhjusel on hagi tagamise meede jäänud püsima. TsMS §-i 378 lg 1 punktide 1, 2, 4 ja 5 sätestab hagi tagamise meetmena hüpoteegi seadmise kinnisasjale, kostja vara arestimise, kostjale vara üleandmise keelamise ja asja hoiule andmiseks kohustamise, mis kõik on oma olemuselt äärmiselt intensiivsed omandipõhiõiguse riived. VTK-st ei selgu, kas kohtujuristidele antakse pädevus määruse koostamiseks, millega asendada üks vastav hagi tagamise meede teisega või üksnes hagi tagamise asendamine raha maksmisega. Ühe meetme asendamine teisega, näiteks asja arestimise asendamine täiturile hoiule andmisega, ei erine sisuliselt hagi tagamise sisulisest

otsustamisest ning sellise pädevuse andmine kohtujuristile ei ole põhjendatud. Väiksema põhiõiguste riivega on hagi tagamise asendamine raha maksmisega, kui kohtunik on vastava suunise esialgses hagi tagamise määruandes andnud ja võiks kaaluda kohtujuristidele sellise määruande koostamise õiguse andmine.

Kohtjuristi pädevuse laiendamine iseseisvate menetluse läbiviimiseks TsMS § 602 alusel on küsitav, sest juhatuse asendusliikme valikul peab kohtunik veenduma, et isik saab oma kohustustega hakkama. See tegevus sarnaneb oma sisult ajutise halduri, likvideerija või usaldusisiku valikuga ning need on pankroti või likvideerimismenetluse läbiviimisel väga olulised küsimused, mis on antud üksnes kohtuniku otsustada (vrđl FIMS § 6).

Kohtujuristide ja kohtunikuabide pädevuse laiendamisel erinevates menetlustes tuleks hoida pädevuse ulatuse osas ühtset lähenemist.

3. Kiirmenetluse muutumine hagimenetluseks

Kohtunikud pooldavad maksekäsu kiirmenetluse ülemineku sätete muutmist. Kohtumenetlus peaks algama siis, kui kohtule on esitatud kohane hagiavaldus.

4. Lihtmenetluse piirmäära suurendamine

Kohtunikud pooldavad lihtmenetluse piirmäära tõstmist. Kui TsMS § 405 sätestatud lihtmenetluse piirsummat tõsta, on põhjendatud TsMS § 404 (kirjalik menetlus kohtu määramisel) kehtetuks tunnistamine. Siiski on küsitav, kas lihtmenetluse piirsumma tõstmine kohtumenetlust oluliselt kiirendab, kuivõrd senise kohtupraktika kohaselt on lihtmenetluses menetluslike lihtsustuste kasutamise õigusesse suhtunud väga kitsendavalt. Lihtmenetluse kasutamine võimaldab eelkõige ringkonnakohtul keelduda apellatsioonkaebuste menetlusse võtmisest ning selle võimaluse suurem kasutamine tugevdaks menetlusosaliste huvi esimeses kohtuastmes oluliselt rohkem menetlusse panustada.

5. Määruskaebusmenetlus ringkonnakohtus

On raskesti mõistatav, kuidas määruskaebuste esitamine otse ringkonnakohtule kohtumenetlust tervikuna kiirendab ja kohtu ressursi efektiivsemalt kasutab. Ehkki maakohtu töökoormus määruskaebuste esialgse kontrolli ja läbivaatamise kohustuse panemisega ringkonnakohtule mõnevõrra väheneks, suurendaks see ringkonnakohtu töökoormust määruskaebemenetluses.

Märkimisväärne osa määruskaebuseid on puudustega – muudatuse järgselt tegeleks nende puuduste kõrvaldamisega (sh tasumata riigilõivud) ja määruskaebuste kättetoimetamisega ringkonnakohtus. Eelkõige on probleemiks hagita menetlustes määruskaebuste kättetoimetamine, sest menetlusosaliste hulk võib olla väga suur. Tervikuna ei ole selge, millist kokkuhoidu selline muudatus annaks, arvestades ringkonnakohtute tänast suurt töökoormust.

Määruskaebuste esitamine otse ringkonnakohtule võib olla põhjendatav hagita menetluse sisuliste lõpplahendite puhul. Menetluslike määruste puhul (nt esialgne õiguskaitse, kolmanda isiku kaasamine, maksejõuetusmenetluse määruanded) ei ole otstarbekas kaotada võimalust maakohtunikul määrust muuta või tühistada. Vastupidiselt VTK eesmärkidele ei kiirendaks ega muudaks selline muudatus menetlust efektiivsemaks.

Maakohtu kohtunike arvates peaks laiendama hoopis maakohtu pädevust määruskaebuse lahendamisel. Kehtiva seaduse alusel on maakohtul võimalik määruskaebus kas rahuldada või jätta rahuldamata. Maakohtul ei ole võimalik määruskaebust osaliselt rahuldada. Kohtunikud on teinud ettepaneku muuta seadust selliselt, et maakohtul oleks võimalik muuta määruskaebuse saamisel oma määrust ja rahuldada määruskaebus osaliselt. Vastaspoole õiguste kaitseks võib sellise määruskaebuse saata ringkonnakohtule läbivaatamiseks ning ringkonnakohus saaks lahendada kaebuse resolutsioonlahendiga, kui ringkonnakohtunik maakohtu seisukohaga muudetud määruse osas nõustub. Selline võimalus oleks eriti vajalik just perekonnavaidluste lahendamisel ja maksejõuetusmenetluses, kus elulised asjaolud on pidevas muutuses.

6. Kaja esitamine tagaseljaotsuse peale

Kohtunikud pooldavad kaja esitamise tähtsust sidumist tagaseljaotsusest teadasaamisega. Kohtud ei tee tagaseljaotsuseid kergekäeliselt vaid teevad pingutusi menetlusosaliste leidmiseks, et neile kohtumenetlusest teada anda. Tagaseljaotsuse tegemine ei ole lubatud perekonnavaidlustes ning hagita asjades, vaid üksnes hagimenetluses.

7. Riigilõivu tagastamine kohtu algatusel

Kohtunikud pooldavad VTK-s välja toodud võimalust tagastada riigilõiv kohtu algatusel. Tuleb siiski meeles pidada, et tihti ei ole kohtul võimalik riigilõivu tagastada seetõttu, et kohtul ei ole teada endise menetlusosalise pangakonto andmed, sest tihti tasub riigilõivu menetlusosalise eest kas kolmas isik või tema esindaja. Kohtute töökoormus kasvaks märgatavalt, kui kohus peaks hakkama pärast menetluse lõppemist otsima endise menetlusosalise kontaktandmeid, et temaga ühendust võtta. Isikul on kohtumenetluse ajal kohustus oma kontaktandmed kohtu infosüsteemid ajakohasena hoida. Pärast kohtumenetluse lõppu tal seda kohustust ei ole. Seega peaks tagama uus regulatsioon selle, et kohtud ei hakkaks oma piiratud inimressurssi kulutama juba lõppenud menetluses isikute otsimisele.

8. Ettepanek protokollimise regulatsiooni muutmiseks

Kohtunikud teevad ettepaneku kaaluda ka protokollimise sätete muutmist. VTK-s ei ole käsitletud protokollimise teemat, kuid olukorras, kus valdav osa kohtuistungest salvestatakse, tuleb anda salvestusele ka reaalne õiguslik tähendus. Praegu on kohtupraktika ja seaduse sõnastus sellised, et kui protokollis mingi info puudub, olgugi, et seda kohtuistungil arutati, loetakse, et seda infot ei ole esitatud. Tihti peale on maakohtule kõrgema astme kohtute poolt ette heidetud selgitamiskohustuse ebapiisavat läbiviimist üksnes seetõttu, et protokollis ei ole seda piisaalt pika tekstina kajastatud. Protokollis puhul peaks andma siiski õigusliku tähenduse ka salvestisele. See hoiaks ära hulga menetluslike kaebuseid selgitamiskohustuse ebapiisava täitmise osas. Tunnistajate ütluste, vaatluse jm tõendite protokollimine võiks jääda kehtima praeguses ulatuses.

Käesolevas arvamuses toodu ning muude VTK-s tõstatatud küsimuste täiendavaks arutamiseks palun võtta ühendust Harju Maakohtu tsiviilosakonna juhataja Kai Härmandi või juhtivkohtujurist Triin Maksinguga.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Astrid Asi

kohtu esimees